

*Д. Богданова,
студентка III курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: Т. О. Крижановська,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710 РОКУ: ОСНОВНІ ПРАВОВІ І ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

2014 рік є роком 304-річчя прийняття Конституції гетьмана Пилипа Орлика – видатної пам'ятки, унікального правового документа, найвищого досягнення розвитку не тільки вітчизняної інтелектуальної, а й усієї європейської конституційно-правової думки Нового часу [1]. Це перший документ на європейських просторах, що став відправною точкою для написання інших конституцій модерного часу.

Саме гетьману в еміграції Пилипу Орлику належить спроба створити новий політичний маніфест, декларацію-конституцію ранньомодерної України, який відображає насамперед менталітет українців, їх еліти кінця XVII – початку XVIII ст. У російській літературі Пилипа Орлика та його сина Григорія характеризують як зрадників, негідників, ворогів Російської імперії. Конституція Пилипа Орлика практично невідома російським дослідникам, бо український гетьман довгі роки був забороненою темою. Ця тема і зараз залишається білою плямою для Росії, про яку фактично мало хто знає і яку ніхто не досліджує [2]. У 1706 р. Іван Мазепа призначає його генеральним писарем. Багатство та зростання його впливу серед генеральної старшини забезпечили йому виняткове становище сподвижника гетьмана Мазепи. Він стає найдовіренішою особою гетьмана, бере участь у переговорах із монархами, був свідком усіх таємних нарад.

Орлик був посвячений у всі державні секретні справи, в тому числі, плани створення незалежної України. Він був найпершим помічником і соратником гетьмана І. Мазепи під час повстання і після Полтавської катастрофи, разом з гетьманом відбуває в еміграцію. У науці побутує теза: «Те, про що думав Мазепа, – Орлик втілював у життя». Сам П. Орлик не прагнув гетьманства, але прийняв цю посаду з наказу і довіри товариства. Одночасно з актом вибору гетьмана було затверджено «Конституцію прав і свобод Війська Запорозького». 10 травня 1710 р. відповідно до тогочасних вимог міжнародного права конституція набула чинності після підтвердження її аксесуарним дипломом, виданим протектором України, шведським королем Карлом XII.

Конституція покликана була забезпечити права і вольності при чинному і наступних гетьманах, захист демократії та недопущення встановлення необмеженої влади гетьманом, від посягань на споконвічні права і вольності Війська Запорозького, від встановлення свавільних законів, від втрати авторитету національною елітою, від відступу від національних традицій та наслідування московського абсолютизму.

Конституція П. Орлика була написана двома мовами в просторому латинському і дещо скороченому староукраїнському варіанті. Цей політичний маніфест з усіма ознаками літературного твору є стилістично довершеним і гармо-

нійно укладеним. Конституція 1710 р. має складну внутрішню структуру. Вона складається з двох частин – Преамбули, 16 статей та тексту присяги гетьмана Пінську Запорозькому. Конституція складається з комплексу документів, власне тексту самої конституції та оригінального конфірмаційного підтверджувального диплома короля Швеції Карла XII на обрання Пилипа Орлика гетьманом. Автентичність документів підтверджує підпис гетьмана Пилипа Орлика і печатка Війська Запорозького на рожевому воску з червоною тасьмою, а також підписом Карла XII на дипломі.

Проголошувалась вічність і недоторканність території України (ст. 2), стратегічною метою якої було відродження держави в межах етнографічної території.

Конституція закріплювала назву Української держави, – рівнозначними якій були назви Україна, Мала Русь, Військо Запорозьке. Декларувалась державницька ідеологія, ідеологія шляхетсько-козацької верстви як основи незалежності України.

Ідеальний суспільний лад в уявленні автора конституції – це суспільство, яке «співзвучне задумам старшини» і яке базується на авторитеті еліти, особистості. Конституція легітимізувала, узаконювала владу та панування козацької старшини над частиною територіальної княжої спадщини Рюриковичів, здобутої в процесі визвольної війни проти Польщі [3].

Конституція визнавала гетьмана главою держави і главою виконавчої влади, він виступав символом держави (народу). Найвищий його обов'язок «всім серцем сумлінно дбати про суспільні справи Вітчизни, раду радити, уряд рядити і провадити...». Гетьман обирався представниками усіх верств населення та складав присягу на вірність державі.

Конституція радикально позбавляла самодержавних прав і значно обмежувала владу гетьмана (ст. 6-8). Це був наслідок піврічних переговорів із запорожцями і козаками та досягнення з ними компромісу гетьманом з метою забезпечення йому підтримки в умовах еміграції двома найбільш впливовими верствами населення.

Гетьман очолював уряд, до якого входили генеральні старшини. Нововведення конституції – запровадження посади генерального скарбника з його апаратом. Генеральний скарбник відав державною казною, прибутками: «індиктами» і «екветами» – мито із ввозу й вивозу товарів, податками з користування гутами, млинами, які були державною монополією та витратами держави.

За конституцією, влада на місцях здійснювалась відповідно до адміністративно-територіального поділу, характерного для Гетьманщини – полкового ладу. Основною адміністративно-територіальною одиницею поділу був полк.

Конституція Пилипа Орлика стала найвищим досягненням розвитку правової і політичної думки України у XVIII ст. Вона отримала високі оцінки державних діячів, учених. У науковій літературі вона набула визначення «першої європейської конституції в сучасному її розумінні», «першої української конституції», яка закладала ідеї побудови модерної України [1].

Д. Дорошенко писав: «Це мала бути конституція самостійної Української держави, за яку боровся Орлик і його однодумці...», «перейнята ліберальним і демократичним духом...», «вона цікава як показник того рівня політичної дум-

ки, якого досягли українські діячі з кругів Мазепи і Орлика», «найцікавіша пам'ятка політичної думки того часу в Європі [3].

Формально Конституція Пилипа Орлика діяла на Правобережній Україні в 1710-1714 рр. – в державі, утвердженій за Прутським (1711 р.) та турецько-українським (1711-1712 рр.) договорами, але яка реально не існувала за винятком військових козацьких експедицій.

Конституція 1710 р., без сумніву, є геніальним витвором талановитого майстра. Її дослідження актуалізує 304-річчя з дня її відзначення та знайдення у 2008 р. її унікального україномовного оригіналу в Російському державному архіві давніх актів.

Конституція потребує подальшого концептуального осмислення, глибокого дослідження її сутності, змісту основних положень, впливу на подальший розвиток українського конституціоналізму, її державотворчого потенціалу, пізнання її юридичної природи, осмислення в контексті політично-правових уявлень епохи, в яку вона створювалась, дослідження багатогранної особистості її головного творця, його діяльності в широкому культурно – історичному європейському контексті. Сам Пилип Орлик залишився найпалкішим прихильником ідей та ідеалів; викладених у його Конституції 1710 р. , про що він писав 30 серпня 1741 року у своєму останньому листі до французького канцлера Флері. Він втратив все – спадкоємця, добробут своєї родини, власне здоров'я, але ніколи не зрадив справи – боротьби за незалежну Україну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орлик Пилип. Конституція. Маніфести та літературна спадщина. Вибрані твори / Пилип Орлик. – К., 2006. – С. 678.
2. Стецюк П. Основи конституції та конституціоналізму. Частина перша / П.Стецюк. – Л. : Астролябія, 2003. – С. 232.
3. Конституція Української гетьманської держави / Староукраїнською та українською мовами. – Л. – К. Право, 1997. – С.89–117.

О. Борисенко,

студент III курсу

Економіко-правового коледжу

Науковий керівник: Т. О. Крижановська,

кандидат філософських наук, доцент,

Міжнародний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ ЯЗИЧНИЦТВА ТА ХРИСТИЯНСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Актуальність обраної теми полягає в тому, що релігійні уявлення відіграють неабияку роль у формуванні культури народу. Релігія на протязі існування суспільства постійно розвивається та завжди оказує вагомий вплив на його розвиток та на ціннісний ґрунт спільноти. Язичництво та християнство як культурні феномени були предметом дослідження таких авторів як Г. Булашев, Г.